

MÉSZÁROS BENCE

A kriminálstratégia szerepe a bűnözés elleni küzdelemben

Diczig István 1985-ben megjelent cikkében a kriminálstratégiát még a kriminológia ismert, de kevésbé használt fogalmai közé sorolta: „*A kriminálstratégia alatt a bűnözés elleni küzdelem távlati célkitűzéseinek, irányításának és megvalósításának főbb elveit, az állami, társadalmi és gazdasági, mindenképp elött a bűnüldöző szervek megelőző tevékenysége fő irányának és munkamódszerének meghatározását értjük.*”¹

Mint az a meghatározásból és az idézett cikk címéből is kiderül, ő első-sorban egy prognosztikus, a jövőre koncentráló, főként a bűnmegelőzés kérdéseivel foglalkozó területként látta a kriminálstratégiát. 1988-ban külön-könyvet is írt ebben a szellemben.²

Későbbi tanulmányok a kriminálstratégiát már a kriminalisztika részeként említik: *Katona Géza* a kriminalisztika belső tagozódásáról értekezve azt általános és különös részre osztja, előbbihez sorolja a kriminálstratégiát (a kriminalisztika-elmélet, a krimináltechnika és a krimináltaktika mellett).³ Ő a következőkben látja a diszciplína lényegét: „*A kriminálstratégia a bűnözés elleni küzdelem preventív és represszív területeire kiterjedően a politika és a jog által meghatározott feladatokat átfogó, tervszerű, koordinált közép- és hosszú távú intézkedésekkel valósítja meg. A kriminálstratégia a kriminálpolitika elvi jellegű elvárásait közvetíti az igazságszolgáltatáshoz és az államigazgatási szervezethez, felhasználva a bűnügyi tudományok eszközeit és módszereit. Átfogó jellegéből adódóan kiterjed a rendőri szervek tevékenységére is.*”⁴ Mint láthatjuk, ebben a leírásban a kriminálstratégiának már nemcsak a megelőzésben, hanem a már megtörtént bűncselekmények üldözésében betöltött szerepe is kidomborodik.

¹ Diczig István: A kriminálstratégia helye és szerepe a bűnözés megelőzésében. Jogtudományi Közlöny, 1985/9., 529. o.

² Lásd Diczig István: A bűnözés megelőzésének stratégiája és taktikája. BM Könyvkiadó, Budapest, 1988.

³ Katona Géza: A kriminalisztika belső tagozódása. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 55. o.

⁴ Uo. 65. o.

Fenyvesi Csaba szintén a kriminalisztikához sorolja írásom tárgyát, a bűnüldözés-tudomány negyedik, legfiatalabb pillérének tartva, és a fogalmát, Katona Gézához hasonlóan, ő is összekapcsolja a kriminálpolitikával: „*A bűnüldözés-tudomány klasszikus, nemzetközi szinten is elfogadott felosztása szerint a krimináltechnika mellett krimináltaktikáról, kriminálstratégiáról, illetve mintegy a különös részeként kriminálmódszerekről beszélhetünk. Ez utóbbi az egyes bűncselekmények nyomozási sajátosságait, speciális módszertanát dolgozza ki, ám alapját a krimináltechnika és a krimináltaktika adja. És miután a kriminálstratégia mint a pillérek legfiatalabbika a bűnözés csökkentését célzó valamennyi intézkedés megtervezését és kivitelezését foglalja magába, az alapvető irányvonalakat a kriminálpolitika nyújtja számára. [...] A bűnüldözés-tudomány úgy is körülírható ezek után röviden és tömören, hogy valamennyi a bűncselekményekkel szembeni védelmet és a konkrét felvilágosítást szolgáló technikai és taktikai módszerek-eszközök összességére. Tehát míg a kriminálstratégia egy tevékenységre (míg a metodika egy bűncselekmény-csoportra) vonatkozó összkoncepciót dolgoz ki, addig a krimináltechnika és taktika az egyedi esetekre szóló felderítési-bűnüldözési eljárási lehetőségekre koncentrál.*”⁵ Fenyvesi Csaba ezzel az álláspontjával tulajdonképpen a német felfogást képviseli, amely a kriminálstratégiát egyértelműen a kriminalisztika harmadik ágának tekinti a krimináltechnika és a krimináltaktika mellett. A krimináltechnikáról írt gondolatai kapcsán arra következtethetünk, hogy Korinek László is így tekint írásom tárgyára: „*A kriminálstratégiában vagy a krimináltaktikában kevésbé, de a kriminalisztika harmadik meghatározó területén, a krimináltechnikában – épp a bűncselekmények konkrétsága miatt – már markánsan jelen van az egzakt természettudományos eszköztár, mint például a genetika vagy a ballisztika.*”⁶

A leginkább komplex definíció a magyar szakirodalomban Finszter Géza nevéhez fűződik, aki a szóban forgó diszciplínát egyrészt tudományos módszertanként, másrészt programként határozza meg: „*A kriminálstratégia, mint tudományos módszertan azoknak az ajánlásoknak az összessége, amelyek a bűnözés elleni küzdelem hosszú távú programjának megalkotásához szükséges. A kriminálstratégia más megközelítésben maga a program, amely a bűnügyi statisztika adataira, a bűnözés mennyiségi és minőségi alakulására, a bűnözés területi megoszlására, a bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervezet kapacitására, valamint a bűnözés prognózisára építve kijelöli a*

5 Fenyvesi Csaba: A XXI. századi bűnüldözés-tudomány nemzetközi tendenciái. Magyar Tudomány, 2004/6., 757. o.

6 Korinek László: Kriminológia I. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 26. o.

bűnüldözés és az igazságszolgáltatás előtt álló főbb célokat, meghatározza az azok eléréséhez szükséges személyi, tárgyi, műszaki-technikai, jogi és nemzetközi együttműködési feltételeket, továbbá terveket dolgoz ki ezeknek a feltételeknek a megvalósítására."⁷

A német szakirodalomban a XX. század hetvenes éveiben születtek az első definíciók. A Németországban klasszikus kriminalisztikai műnek számító, 1978-as *Handbuch der Kriminalistik* még csak egy visszafogott utalást tartalmazott arra, hogy a kriminálstratégia fogalma legalábbis viták tárgya: „*A kriminalisztika keretein belül néhányan »kriminálstratégia« fogalma alatt egy olyan speciális területet értenek, amely a taktikai és operatív intézkedések magas, illetőleg legmagasabb kriminalisztikai szinten való koordinálásról szól. Másként megfogalmazva, valamennyi erő együtthatásának művészetéről beszélünk a kriminálpolitikai célok elérésénél.*"⁸

1986-ban megjelenő művében a *Manfred Klink* és *Siegfried Kordus* szerzőpáros a következő meghatározást adja: „*A krimináltaktikával ellentétben a kriminálstratégia nem az egyes bűncselekmények leküzdéséhez szükséges kriminalisztikai szabályokat célozza, hanem a bűnözéssel mint összjelenséggel szembeni fellépést, amelynél lehetőség van szűkítésre bűncselekménytípus, regionális és szakspecifikus vonatkozások szerint. A kriminálstratégia mint tudományterület a preventív és represszív bűnözés elleni küzdelem politikailag és jogilag meghatározott megbízatása megvalósításának tana is, átfogóan tervezett, belső és külső szereplők által koordinált közép- és hosszútávon megvalósítandó intézkedések révén, amelyek végrehajtásakor a hatékonysági szempontot is figyelembe kell venni.*"⁹

A Németországban leginkább elfogadott definíció a kilencvenes évek közepére kristályosodott ki a korábban létező meghatározások továbbfejlesztésének következtében: „*A kriminálstratégia a kriminalisztika azon része, amely a bűnözés helyzetére vonatkozó objektív adatokra és a lakosság szubjektív biztonságérzetére alapozva a szervezeti célt meghatározó jogi, gazdasági, kulturális, történelmi, politikai és szociális keretfeltételek figyelembevételével a bűnözés elleni küzdelmet szolgáló intézkedések összességének tervezésével és szervezésével foglalkozik.*"¹⁰

⁷ Finszter Géza: A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében. <http://users.atw.hu/be/letoltes/Krimjegyzet.doc>

⁸ Hans Gross – Friedrich Geerds: *Handbuch der Kriminalistik*. Band 2. J. Schweitzer, Berlin, 1978. Idézi Ralph Berthel: *Kriminalstrategie gestern und heute*. Teil 1. *Kriminalistik*, Nr. 11, 2005, S. 619. [2005a]

⁹ Manfred Klink – Siegfried Kordus: *Kriminalstrategie*. Grundlagen polizeilicher Verbrechensbekämpfung. Richard Boorberg Verlag, Stuttgart–München–Hannover, 1986, S. 23–24.

¹⁰ Ralph Berthel: i. m. 623. o.

A továbbiakban én is ezt a meghatározást szem előtt tartva igyekszem megvilágítani a kriminálstratégia egyes aspektusait. A részletek kifejtése előtt azonban szükséges tisztázni a kriminálstratégia bünyügyi tudományokban elfoglalt helyét. Mint láhattuk a meghatározásokból, a kriminálstratégiát a legtöbb szerző mind hazánkban, mind Németországban a kriminalisztika egyik külön ágaként tartja nyilván. A német és a magyar felfogás között csak az a különbség, hogy hazánkban a krimináltechnika és a krimináltaktika mellett a kriminálmetodikát külön is kiemeljük.

Az angolszász országokban a kriminálstratégia mint külön diszciplína fogalma nem létezik, az abban foglalt tevékenységeket – a bűnözés elleni küzdelem stratégiai tervezését – a kriminológia (esetleg a több más tudományterület mellett azt is magában foglaló *police science*)¹¹ keretein belül tárgyalják. A kriminálstratégiai kutatások nagy részét is kriminológusok végzik.¹²

A kriminálstratégia hatóköre és feladatai

Mint minden bünyügyi tudomány – és azok részterületei – esetében, a kriminálstratégia vonatkozásában is szükséges tisztázni, hogy a bűnözés elleni küzdelem mely területei tartoznak a hatókörébe. Mivel a kriminálstratégia a bűnözés csökkentését szolgáló valamennyi intézkedés tervezésével és szervezésével foglalkozik, azt mondhatjuk, hogy spektruma a lehető legszélesebb: beletartozik a bűnmegelőzés¹³, a konkrét bűnüldözési tevékenység, de tágabb értelemben akár tárgya lehet a büntetés-végrehajtás is. A bűnüldöző tevékenységnek ugyanis nincs bűnözéscsökkentő hatása hosszú távon akkor, ha a büntetés-végrehajtás a speciálprevenció szempontjait nem tudja érvényesíteni a büntetőjogi szankciók foganatosításakor, és visszaeső bűnözőket „termel”.

A kriminálstratégia legfontosabb feladatai a következőkben foglalhatók össze.

11 Figyelemmel a Hautzinger Zoltán által leírtakra, a kriminálstratégia felfogható a kriminalisztika és a rendészettudomány határterületeként is. Hautzinger Zoltán: A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei. Magyar Rendészet, 2015/1., 11–21. o.

12 Mathias Lapp: Kriminalstrategie – asugewählte Aspekte. In: Heiko Artkämper – Horst Clages (Hrsg.): Kriminalistik gestern-heute-morgen. Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, 2013, S. 298.

13 Hazánkban van országos, középtávú stratégiája a bűnmegelőzés terén. Lásd 1744/2013. (X. 17.) kormányhatározat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023).

A kriminálpolitikai elképzelések gyakorlatba való átültetése

A kriminálpolitika szoros kapcsolatban áll a bűnügyi tudományokkal, mind a jogi, mind a nem jogi bűnügyi tudományok közös célja a helyes kriminálpolitika kialakítása.¹⁴ Az utóbbiak közül talán a kriminalisztikán belül a kriminálstratégia kapcsolata a legszorosabb a kriminálpolitikával. Viszonyrendszerük kétirányú: egyrészt a kriminálstratégia az előbbi gondolat jegyében objektív tanácsokkal látja el a politikát¹⁵, ugyanakkor a már megalkotott kriminálpolitika végrehajtásában is kulcsszerepet játszik, hiszen a kriminálpolitikai döntések gyakorlatba átültetéséhez kriminálstratégiát kell kidolgozni (lásd Katona Géza és Fenyvesi Csaba meghatározásait).

A „politika primátusát” azonban nem szabad a döntések kritika nélküli végrehajtásaként értelmezni: míg a politikának a koalíciós viszonyokra, a parlamenti többségre és egyes intézkedések népszerűségére is gyakran tekintettel kell lennie, addig egy tudományosan megalapozott, a kriminológia, a természet- és társadalomtudományok eredményeivel összhangban álló kriminálstratégiának ilyen korlátozó tényezőket nem szabad figyelembe vennie. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a stratégiának nem kell tekintettel lennie a lakosság hangulatára és véleményére, a szubjektív biztonságérzet kétértelműsülését a stratégia-tervezés egyik szempontja.¹⁶

A bűnüldözés eszközeinek és erőinek optimális allokációja

A *háborúról* című művében *Carl von Clausewitz* úgy definiálta a stratégia fogalmát, mint a csaták alkalmazásának tanát a háború céljainak elérése érdekében. Az eredetileg a hadászatban használt fogalom a háború megnyerésének művészetét, a seregek mozgását és ellátását jelentette. Ha a bűnüldözést a bűnözés ellen vívott háborúként fogjuk fel, a stratégiájának lényege ugyanaz: a rendelkezésünkre álló erőket és eszközöket úgy, akkor és ott kell alkalmazni, ahogy, amikor és ahol a leginkább optimális eredményt produkálja a távlati cél elérése (azaz esetünkben a bűnözés visszaszorítása) érdekében. Az erők és eszközök megfelelő allokációja nemcsak az eredményességet növeli, hanem gazdaságosabbá is teszi a bűnüldöző tevékenységet, megfelelő kriminálstratégia birtokában tehát kettős haszonra lehet szert tenni.

¹⁴ Korinek László: i. m. 26. o.

¹⁵ Mathias Lapp: i. m. 301. o.

¹⁶ Ralph Berthel: *Kriminalstrategie gestern und heute*. Teil 2. *Kriminalistik*, Nr. 12, 2005, S. 709–710. [2005b]

Az egyesült államokbeli Minneapolisban végzett, egy évig tartó kutatás például arra az eredményre jutott, hogy a rendőrfőnök autójának tizenegy–tizenöt percet (nem többet és nem is kevesebbet) kell egy bűncselekményekkel súlyosan fertőzött helyszínen (*high-crime location*) tartózkodnia ahhoz, hogy a legnagyobb legyen a bűncselekményekre és más rendzavaró magatartásokra irányuló elrettentő hatás.¹⁷

Konkrét stratégiák kidolgozása és alkalmazási eredményeik értékelése

Ahogy azt korábban láthattuk, a kriminálpolitikai döntések végrehajtásához konkrét kriminálstratégiára van szükség, és ezen nem csak a *Kriminálstratégia fajtái* című alponthan részletezett stratégiákat kell érteni. Tágabb értelemben idetartozhatnak a rendőri tevékenységre – elsősorban az angolszász országokban – kidolgozott modellek (*policing models*) is.¹⁸ A teljesség igénye nélkül felsorolva a legismertebb megközelítéseket (és zárójelben feltüntetve annak a nevéét, amelynek már van bevett magyar megfelelője):

- Broken Windows Policing („betört ablakok elméletén” alapuló rendészet);
- Community Policing („közösségi rendészet”);
- Compstat;
- Evidence-based Policing;
- Hot Spots Policing;
- Intelligence-led Policing;
- Nodal Policing;
- Predictive Policing („prediktív rendészet”);
- Problem-oriented Policing („problémaorientált rendészet”);
- Pulling Levers Policing;
- Reassurance Policing („megnyugtató rendészet”);¹⁹
- Third Party Policing;
- Zero Tolerance Model (zéró tolerancia).

Témám szempontjából hangsúlyozandó, hogy az ilyen és ehhez hasonló modellek kidolgozása a kriminálstratégia hatókörébe tartozik, nem megfelel-

¹⁷ Lásd Christopher S. Koper: Just enough police presence: reducing crime and disorderly behavior by optimizing patrol time in crime hot spots. *Justice Quarterly*, no. 4, 1995, pp. 649–672.

¹⁸ Mathias Lapp: i. m. 307. o.

¹⁹ Lásd Korinek László *A megnyugtató rendészet* című, 2013. június 10-én tartott előadását a Pécsi Akadémiai Bizottság Bűnügyi Tudományok Munkabizottságának ülésén, amely jelen sorok írója által készített beszámoló formájában nyomtatásban is megjelent. Mészáros Bence: Beszámoló a Hogyan tehető biztonságosabbá a nagyvárosok? című tudományos ülésről. *Belügyi Szemle*, 2014/1., 118–125. o.

kezve arról sem, hogy a gyakorlatban kipróbált modellek értékelése, azok továbbfejlesztése vagy épp elvetése is stratégiai feladat.

A tudomány és technika vívmányainak a bűnüldözés területére való adaptálása

A szóban forgó funkció természetesen nem a krimináltechnika újító szerepének elvonását jelenti (a konkrét technikai részletek kidolgozása mindig ahhoz fog tartozni), hanem a magasabb szintű tervezés megvalósítását a tudományos újdonságok bevetésére a bűnözés elleni küzdelemben. *Berthel* a drónokat (azaz pilóta nélküli légi járműveket) hozza erre példaként²⁰, de megemlíthetők a napjainkban rendkívül népszerű közösségi hálózatok, vagy akár a telefonos applikációk²¹ is.

Prognózisok kidolgozása a bűnözés várható jövőbeli alakulására

A bűnözés alakulását számos objektív körülmény befolyásolja (az időjárástól elkezdve²² a pénzügyi-gazdasági helyzeten, a szociálpolitikán és a jogszabályi környezeten át egészen a nagy társadalmi változásokig, és a sor még folytatható), amelyek lehetővé teszik az előrejelzést a kriminálstratégia megalkotói számára. Ha az adott előrejelzés helyesnek bizonyul, a stratégia nyomán kidolgozott és végrehajtott megelőző intézkedések akár el is hátríthatják a veszélyt, de az is nagy eredmény, ha csak hozzájárulnak a prognosztizált típusú bűncselekmények számának vagy az azok által okozott károk mérsékléséhez, a hatóságok hatékonyabb fellépéséhez. A bűnözés jövőbeni alakulására vonatkozó prognózist *Katona Géza* a kriminálstratégia készítésének szükséges elemeként sorolja fel a terület aktuális helyzetének ismerete mellett.²³

A bűnüldözés eredményességét és a bűnözés alakulását befolyásoló körülmények figyelemmel kísérése

A kriminálstratégia mint a legszélesebb spektrumban vizsgálódó kriminalisztikai részterület feladata az, hogy minden, a bűnüldözés eredményességét – és egyébként a bűnözés alakulását – befolyásoló körülményt figyelemmel kí-

²⁰ Ralph *Berthel* (2005a): i. m. 624. o.

²¹ Erre példa lehet az önkormányzat és a rendőrség támogatásával Pécsen kifejlesztett *Városvédő* alkalmazás, amely – több más vészhelyzet mellett – közterületi támadás esetén nyújthat a sértettnek segítséget. <http://kezvedbenabiztonsagod.hu/>

²² Ellen G. *Cohn*: *Weather and Crime*. *British Journal of Criminology*, no. 1, 1990, pp. 51–64.

²³ *Katona Géza*: i. m. 66. o.

sérjen, és még idejében tegyen javaslatot az ellenkormányzásra, ha káros folyamatokat vagy jelenségeket észlel. A bűnüldöző szervezetek megfelelő létszáma, technikai felszereltsége éppúgy ebbe a körbe tartozik, mint például a büntető igazságszolgáltatásban kiemelt fontosságú igazságügyi szakértői rendszer diszfunkcionális jelenségeinek feltárása vagy előre jelzése (például a szakértői utánpótlás zavarai). A bűnözés alakulását befolyásoló körülmények értelemszerűen állandóan a stratégiai tervezési szint görcsöve alatt kell hogy legyenek, és szükség esetén lehetséges reakcióként a meglévő stratégiák módosítását is kiválthatják. Ebben a tekintetben támaszkodik leginkább a kriminálstratégia a kriminológia eredményeire.

A kriminálstratégia fajtái

A német szakirodalom háromféle kriminálstratégiát különböztet meg²⁴.

Bűncelemény-orientált stratégia (Deliktstrategie): a bűnözés kriminológiai szempontból lehatárolható egyes területeire koncentrálnak, mint például a kábítószer- vagy a fehérgalléros bűnözés. Az ilyen típusú stratégiára vonatkozó fejlesztési igény akkor keletkezhet, ha a például a társadalom részéről fokozott várakozás tapasztalható bizonyos bűncelemények ellen való fellépés vonatkozásában, vagy azt új kriminológiai ismeretek és eredmények indokolják a statisztikai elemzések alapján. Lapp a betöréses lopások és társadalombiztosítási csalások elleni stratégiákat említi példaként, de teljesen új bűnözési formák esetén is bevetethetőnek tartja ezt a fajta stratégiát.²⁵

Szakstratégia (Fachstrategie): a bűnözés elleni küzdelem szakspecifikus részfeladatának koncepcióját fogja át, úgymint információs rendszerek kiépítése, megelőzési modellek vagy speciális eszközök a bűnözés elleni fellépésre (titkos nyomozati eszközök alkalmazása, a nyilvánosság használata a nyomozásban stb.).

Regionális stratégia (Regionalstrategie): földrajzilag behatárolható kriminális jelenségek adják a tárgyát, kriminológiai-szociológiai szerkezeti elemzésekre, valamint a rendőrség által szerzett információkra alapulhat. Feltételezi a térségi gyűjtőpontok felismerését, amelyek preventív és represszív intézkedések koncentrállásával kezelhetők. Regionális stratégiák különösen akkor alkalmazandók, ha egy meghatározott terület különböző bűncelemé-

²⁴ Manfred Klink – Siegfried Kordus: i. m. 37–38. o.

²⁵ Mathias Lapp: i. m. 303. o.

nyekkel aránytalan mértékben fertőződik meg. A felsorolt stratégiák kombinációi, vegyes változatai is elképzelhetők adott esetben, például regionális bűncselekmény-stratégiák.

Katona Géza háromfajta kriminálstratégiát különböztet meg:

- jellege szerint – elméleti vagy operatív stratégiát;
- célirányultsága szerint – tettes, áldozat, deliktum (bűncselekmény), szakstratégiát;
- kiterjedése szerint – országos vagy regionális stratégiákat.²⁶

Megjegyzendő, hogy Berthel a tervező (elméleti) és operatív (gyakorlati) kriminálstratégiák közötti különbségtételt károsnak tartja, szerinte a múltban erre a két komponensre való felosztás vezetett mindig a kriminálstratégia jelentőségének és gyakorlati hasznának a megkérdőjelezéséhez.²⁷

Összegzés

A kriminálstratégia, a kriminalisztika legfiatalabb és mind ez idáig legkevesebb reflektorfényt kapó részterületének fogalmát, a bűnözés elleni küzdelemben elfoglalt helyét, és egyes feladatait igyekeztem röviden bemutatni írásomban. Tettem ezt azért, hogy felhívjam a figyelmet a bűnözési helyzetre vonatkozó valós adatokra és a lakosság szubjektív biztonságérzetére támaszkodó stratégiai tervezés fontosságára a bűnüldözésben. A stratégia általánosságban nem más, mint cselekvések hosszabb távú terve egy bizonyos cél elérése vagy valamilyen probléma megoldása érdekében. Hosszú távú tervekre és a jövőbe tekintésre pedig napjainkban égető szükség van. Csak néhány példát említve: a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a migráció, a kiberbűnözés, a korrupció, a határon átnyúló bűnözés, a nemzetközi együttműködés a bűnüldözésben, vagy éppen a magánbiztonsági entitásokkal való hatósági kooperáció mind olyan próbatételek elé állítják a bűnüldöző hatóságokat, amiknek csak megfelelően kidolgozott, prognosztikus kriminálstratégia segítségével tudnak jól megfelelni.

²⁶ Katona Géza: i. m. 65. o.

²⁷ Ralph Berthel (2005a): i. m. 621–622. o.